

Відгук
офіційного опонента на дисертацію Городнього Михайла Михайловича
«Загальнотеоретична характеристика процесу акультурації
у релігійному типі правових систем», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 –
теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

Актуальність теми, обраної М.М. Городнім, не викликає сумнівів. Взаємодія правових систем між собою, а також з нормативно-регулятивними системами інших типів є безупинним процесом, змінюються лише способи і засоби такої взаємодії, що вимагає наукового осмислення. І, звичайно, процеси взаємодії свого національно-своєрідного права, норм релігійного характеру та західного права у так званих релігійних правових системах, або правових системах релігійного типу, мають виразні особливості, що заслуговують на дослідження. Без вивчення цих особливостей складно зрозуміти еволюцію таких правопорядків.

Окрім того, фокус дисертанта на акультурації потенційно може стати поштовхом до зміщення уваги українських дослідників з формальних аспектів взаємодії правових систем на її внутрішні аспекти – процеси засвоєння чи відторгнення запозичених правових норм та інститутів, ролі у цьому культурних і психологічних чинників, характерних для суспільства країни-реципієнта. Тому вважаємо, що обраний дослідником ракурс дає змогу здійснити оригінальне наукове дослідження і дійти інноваційних висновків.

Обрана дисертантом структура дослідження дає змогу виконати поставлені ним завдання. Зокрема, перший розділ присвячено теоретико-методологічній характеристиці акультурації у релігійних правових системах (стан наукової розробки цієї проблематики, методологія, загальнотеоретичні аспекти правових систем релігійного типу). Другий розділ присвячено сучасним закономірностям процесу акультурації у релігійному типі правових систем (поняття, сутність і

закономірності процесу акультурації у правових системах релігійного типу, історичні і соціальні передумови акультурації у континентальному праві, вияв акультурації у релігійних правових системах через ментальність, проблеми акультурації у мусульманському праві). Третій розділ охоплює динамічні властивості правової системи на основі методології акультурації (правова комунікація між західною традицією права та релігійним правом у процесі побудови та розвитку правової системи, онтологічні аспекти еволюційного вдосконалення правової системи на основі методології акультурації).

Водночас поряд із зазначеними позитивними моментами маємо вказати на особливості дисертаційної роботи, що можуть сприйматися неоднозначно.

1. Робота спрямована більшою мірою на постановку наукової проблеми, ніж на її вирішення, а тому має значною мірою описовий і полемічний характер. Саме тому, очевидно, виклад спрямовується на оцінку багатьох побічних, з огляду на тему дисертації, питань, виявляються суперечності в запропонованих різними авторами підходах – щодо визначення правової системи і пов'язаних з нею явищ (с. 11 – 18, 20 – 22, 47, 145 та ін.), сутності релігії та віри (с. 70 – 71 та ін.), необхідності об'єднання православних церков в Україні (с. 149 та ін.) тощо. Знов-таки, припускаємо, що саме через такий характер роботи в ній приділено дуже мало уваги таким питанням, як визначення акультурації (на с. 97 і 115 подаються, хоча й не обґрунтовуються, суттєво відмінні дефініції, причому у зв'язку з акультурацією в ісламському праві), її характер, стадії (вони подані у висновках до другого розділу на с. 114, але не виокремлюються в основному тексті цього розділу), місце у процесі взаємодії правових систем; присутні численні широкі узагальнення, не оперті на власні дослідження чи всебічний аналіз літератури (наприклад, щодо характеру ісламу та іудаїзму (с. 42 – 43), християнства (с. 44 – 45), історичних питань (с. 78), паралельності розвитку релігії та права (с. 83), менталітету українців (с. 92), пов'язаності ідей верховенства права і верховенства релігійних норм (с. 161) та ін., виклади без посилань (с. 84, 103 – 106, 119 та ін.). З

цим, очевидно, пов'язане й те, що автор не аналізує реальні механізми акультурації в контексті взаємодії правових систем – не розкриваються (хоча й згадуються) особливості здійснення колоніальної політики у сфері права, не аналізуються масштабні радянські проекти правової допомоги «країнам народної демократії» і західні проекти в контексті руху «право і розвиток», сучасна правова допомога пострадянським країнам, проблеми взаємодії права і релігії в діяльності Європейського суду з прав людини та ін.

2. Попри те, що стан розробки проблематики у відповідному підрозділі (1.1) описано доволі загально, без звернення до аналізу сучасних дисертаційних досліджень (зокрема, С. Рабіновича, С. Місевича, Д. Вовка, Д. Лук'янова та ін.), численної доступної перекладної літератури (наприклад, десятків профільних досліджень, перекладених нами чи за нашою редакцією і опублікованих у 2012 – 2013 рр.) та зарубіжних (окрім російських) видань, вся робота є значною мірою історіографічною (наприклад, завдання щодо аналізу наявної літератури ставиться у підрозділі 1.2 на с. 23), узагальнює погляди доволі широкого кола переважно радянських і пострадянських учених. Для цієї роботи характерний саме історіографічний аналіз, без звернення до першоджерел (винятки – кількаразове звернення до тексту Корану, двічі – до Дигест, по одному разу – до «Основ соціальної концепції Української Православної Церкви» та «Основ соціальної політики Російської Православної Церкви», а також присутній перелік деяких міжнародних та європейських актів на с. 143 – 144).

3. У роботі присутні деякі технічні помилки (помилкові посилання, помилки в бібліографічних описах та ін.), а весь текст дисертації потребує редагування.

Висловлені нами зауваження є дискусійними і не впливають на в цілому позитивну оцінку представленої роботи. Вони скоріше спонукають до подальших пошуків у цій досить широкій і багатоплановій проблематиці.

Поставлені у дисертації дослідницькі завдання виконані, положення новизни переконливі й достатньою мірою обґрунтовані, виходячи з позицій дисертанта.

Зміст автореферату відповідає тексту роботи. Публікації автора розкривають основні положення дисертації.

Дисертація «Загальнотеоретична характеристика процесу акультурації у релігійному типі правових систем» є завершеною, інноваційною роботою, в якій вирішено низку пошукових завдань. Вона в цілому відповідає вимогам п. 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567. Дисертант М.М. Городній за умови успішного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент –
керівник Центру порівняльного правознавства
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, доцент, член-кореспондент
Міжнародної академії порівняльного права

О.В. Кресін